

ЗВУКОИЗОБРАЗИТЕЛНОСТТА КАТО ИЗТОЧНИК НА ОМОНИМИЯ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Във връзка с омонимията в лингвистиката има принципно съгласие относно редица въпроси. Тя е призната за езикова универсалия, по думите на Ст. Улман – „статистическа универсалия с висока степен на вероятност“ (Улман 1970: 270), и едновременно с това за несистемно явление, на което противодейства самият език, противодействие, експресивно наричано „омонимифобия“ (Херартс 1997: 130). Утвърди се и разбирането за двата пътя на възникване на омонимите – чрез формална конвергенция, формално съвпадане на генетично несвързани лексикални единици („етимологична“, „същинска“ омонимия), и чрез семантична дивергенция, разцепване на лексикални единици („семантична“, „лъжлива“ омонимия) (Аникин 1986: 27–28). Към първия тип са отнасяни случаите на съвпадане на различни лексикални единици в резултат на заимстване (съвпадане между заимствани думи, между заимствана и домашна дума, между книжовна и диалектна дума, между думи от различни диалекти) в резултат на исторически фонетични промени или в резултат на словообразователни процеси. Към втория тип са отнасяни случаите на разпадане на многозначността на думата, свързани с разкъсване на връзката между отделни значения. Такива източници на лексикалната омонимия са сочени и за българския език (Бояджиев 2007: 116–118; Вътов 1995: 257–258; Русинов, Георгиев 1996: 149–152; Пернишка 2013: 576–578 и др.). Извън вниманието на изследователите на българския, а и на други езици, остава звукоизобразителността като източник на омонимия. Срв. с отбелязаното в „Лингвистичния енциклопедичен речник“, че „източник на омонимия в даден език може да бъде звукоподражателният произход на единия от омонимите“ (Шмельов 1990: 345), което е само докосване до въпроса за ролята на звукоизобразителността в създаването на омоними. Основна причина за игнорирането на звукоизобразителността като източник на омонимия е подценяването на нейното място в езика поради догматичното отношение към постулата на Ф. дьо Сосюр за арбитрарността на езиковия знак.

Целта на настоящата статия е да представи теоретична обосновка на възможността за звукоизобразителен генезис на лексикалните омоними и да покаже, че и в българския език такъв тип омоними съществуват.

Лексиката със звукоизобразителен произход – същност и критерии за разпознаване

Звукоизобразителността съществува в две разновидности – звукоподражание, при което звуковата форма на думата иконично се свързва със „звуково“ значение, и звукоимовизъм (или образоподражание), при който звуковата форма се свързва с „незвуково“ значение от зрително, тактилно, обонятелно,

вкусово или емоционално естество. Новообразуваните звукоизобразителни думи освен с референциалната си специфика се отличават още с функционални, прагматични, морфологични, формални, семантични и структурни особености. Този тип думи се характеризират с емотивност и експресивност, образност, конкретност на семантиката (отсъствие на хипоними), семантична дифузност, фонетична аномалност, проявявана чрез нетипична фонемна дистрибуция, използване на специфични фонемни (често заимствани), относително формално еднообразие, фонетична хипервариативност, морфологична аномалност, образуване чрез редупликация, използване в устните регистри на езика, споделяне с жестовете на обща паралингвистична категория (по-подробно тези признаци са разгледани във: Воронин 1982: 87–90; Колева-Златева 2008: 54–76; Колева-Златева 2009: 45–69).

В план на диахрония звукоизобразителността се подлага на закономерно „замаскиране“ и много от тези признаци се загубват, а звукоизобразителните наименования се превръщат в обикновени конвенционални думи, придобивайки техните функционални, формални, структурни и семантични свойства. Това с особена сила засяга звукоимвличната лексика, при която примарната връзка между форма и значение по принцип по-трудно се осъзнава от носителите на езика. От всички признаци на звукоимвличните думи най-устойчива и следователно най-надеждна за тяхното разпознаване се оказва редупликацията, тъй като най-трудно се подлага на „замаскиране“. Така, ако в дадена дума е налице редупликация и няма възможност тя да получи морфологична трактовка, нейната функция може да бъде словообразователна, а думата – фонетично мотивирана. Ако се наблюдават паралелни случаи на изразяване на едно и също значение (или на значения, изводими от едно и също изходно значение) от форми, съдържащи редуплицирани звукови комплекси, този факт може да свидетелства за пряката връзка между форма и значение, т.е. за фонетична мотивираност. Такива допълнителни факти като формална вариативност, разнообразие на значенията, изразявани от една и съща форма или от близки форми с редупликация, подкрепят хипотезата за звукоизобразителен произход. И ако в даден случай няма основание за предполагагане на звукоподражателна мотивираност, то може да се мисли за звукоимвлична (образоподражателна) мотивираност.

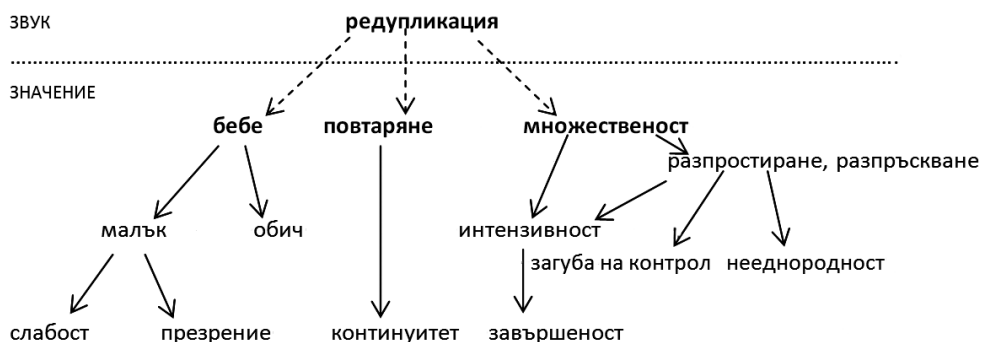
Звукоизобразителност и омонимия

Звукоизобразителните думи са иконични знаци, чиято иконичност не предполага висока степен на сходство между означаващо и означаемо. Обяснение на този факт може да се търси в ограничените фонологични средства на езика, който преди всичко е система от конвенционални знакове със системно обусловена значимост на фонемите, а не пряка. Ограничени са и комбинаторните възможности на фонемите и структурните типове на звукоизобразителните наименования, често образувани чрез пълна или непълна редупликация. Затова се стига и до обозначаване на различен тип образи – звукови и незвукови – с една и съща звукова форма. Изследователите на звукоизобразителната лексика в различни езици неведнъж са отбелязвали формалното сходство и дори

съвпадане между звукоподражателни и звукосимволични думи (Поливанов 1968: 304; Москов 1969: 435; Колева-Златева 2008: 259–261).

Относно символиката на звуковете е установено, че тя не показва единственост на възможностите за иконична връзка с едни или други образи. Например относно символизиращата функция на височестотните предни гласни (i, e) е отбелязвано свързването с представата за нещо малко (Охала 1994: 340–341), а и за нещо ярко (Во 1993: 74); на нискочестотните задни гласни (a, o, u) – с представата за нещо голямо (Охала 1994: 340–341), а и за нещо тъмно (Во 1993: 74); на лабиалните задни гласни (o, u) – също с представата за нещо заоблено, топчесто, изпъкнало (Воронин 1982: 98–102) и др.

Също и иконичността на редупликацията, която е свойствена на звукоизобразителните думи, не е еднозначна. В когнитивната лингвистика е направено обобщението, че редуплицираните звукови комплекси иконично се свързват с образите на б е б е т о (защото редупликацията е характерна за речта на бебетата и на възрастните, адресирана към тях), п о в т о р е н и е т о и м н о ж е с т в е н о с т т а (защото „повече от един“ може метонимично да замести множествеността), от които чрез семантично развитие по правилата на радиалната категория, чрез когнитивната операция инференция, се създават други значения, например: ‘бебе’ > ‘нещо малко’; ‘бебе’ > ‘любимо същество’; ‘множественост’ > ‘нещо разпростирано’ (защото резултат на разпростирането е наличието на много обекти на много места) > ‘нещо голямо’ (разпростираното е голямо); ‘множественост’ > ‘нещо разпростирано’ > ‘нещо нееднородно’ (липсата на еднообразие в състоянието на обектите метафорично се свързва с липсата на еднообразие в тяхната локализация, резултат от разпростирането) > ‘нещо криво’ (кривото е нееднородно) и т.н. (фиг. 1) (Реджир 1998: 888)¹.

Фиг. 1

¹ Моделът на Т. Реджир за обясняване на семантиката на славянска звукосимволична лексика е приложен в Колева-Златева 2008: 245–254; Колева-Златева 2009: 248–258. Самият модел по думите на Т. Реджир допуска развитие.

Следователно нееднозначната връзка между звукова форма и значение може да бъде предпоставка за независим произход на различни звукоизобразителни наименования с тъждествена форма, т.е. за възникване на „същински“ омоними. В дадения случай може да се говори за възникване на омоними, без да е налице фактът на заимстване в различните му варианти или на сближаване в резултат на закономерен фонетичен развой. Затова тези омоними не биха могли да бъдат окачествени като омоними от конвергентен тип, защото тяхното формално съвпадане не се дължи на сближаване, а е резултат от независимо образуване на формално тъждествени иконични наименования. Този тип омоними могат да бъдат определени като **и з н а ч а л н и о м о н и м и**. Разбира се, не трябва да се подценява и възможността за заимстване от един език или диалект в друг на формално тъждествени звукоизобразителни думи, възникнали независимо.

Имайки предвид и първоначалната дифузност на семантиката на звуко-символичното наименование и свойствените му по думите на В. И. Абаев „семантични чудатости“ (Абаев 1986: 20), ще отбележим също, че в еволюцията на този тип лексика в по-голяма степен, отколкото при обикновените думи, е възможна **о м о н и м и я т а о т д и в е р г е н т е н т и п**.

Омоними сред българската лексика със звукоизобразителен произход

Нека да разгледаме примери за формално тъждествени звукоизобразителни думи или корени, които поради отсъствието на осъзнавана семантична връзка между тях трябва да бъдат признати за омонимични. В някои случаи е налице съвпадане между звукоподражателни и звуко-символични думи или корени, а в други – между звуко-символични. Звукоподражателният произход на думите със „звукови“ значения е лесно разпознаваем. А предположенията за звуко-символичен произход се основават на видяна в думите редупликация и на формално-семантичен паралелизъм с други думи. Водещо е разбирането, че ако думи с тъждествени значения (или със значения, изводими от едни и същи изходни значения) съдържат редуплицирани звукови комплекси, т.е. налице е и формално сходство между тях, този факт свидетелства за пряка връзка между форма и значение. Доказателство е и формалната вариативност на названията – например редуване на форми с пълна и непълна редупликация, с вариативност при съгласните по звучност/беззвучност, твърдост/мекост и др. (вж. по-подробно Колева-Златева 2011: 86–94). Привежданите примери на думи, за които се предполага звуко-символичен произход, не са разглеждани като такива в БЕР, както и в много други етимологични речници, които като цяло не допускат възможността за звуко-символизъм независимо от факта, че той е доказан феномен в съвременната лингвистика. Не е виждана в тях и редупликация.

Трябва да признаем, че някои от цитираните случаи представляват междусистемна омонимия, тъй като съвпадащите форми са от различни говори на българския език. Въпреки това те илюстрират пътищата на възникване на омонимия при звукоизобразителните думи. И тъй като са от говори на един и същ език, а често и от съседни говори, не е невъзможно попадането им и в една и съща система, в това число и в един и същ идиолект.

*Омонимични отношения между думи
със звукоподражателен и звукоимовителен произход*

За формално съвпадане между различни звукоподражателни и звукоимовителни думи в българския език може да се мисли в случаи като следните:

бълг. диал. **гъ-гр-я**² ‘говоря’ (Габаре, Белослатинско),
бълг. диал. **гъ-гр-я** ‘къдря’ (Разград) (цит. по БЕР, I: 298, 299)

В БЕР дадените названия са представени като омонимични. Звукоподражателният произход на **гъ-гр-я** ‘говоря’ е очевиден. Доказателство за звукоимовителния произход на **гъ-гр-я** ‘къдря’ може да се търси в следния формално-семантичен паралелизъм: срб., хърв. *gr-gur-ov* ‘къдрав (за коса)’ (цит. по Skok, I: 616), бълг. диал. *ку-кур-ав* ‘къдрав’ (цит. по БЕР, III: 106), словен. *ko-kor-a* ‘кичур, къдрица’ (Pleteršnik, I: 420), бълг. диал. *къ-кр-я* ‘къдря’ (цит. по БЕР, III: 187), стчеш. *ku-čer-a* ‘къдрав човек’ (Gebauer, II: 171), рус. *кур-ч-авый* ‘къдрав’ – форми с пълна и непълна редупликация (по моделите CVR–CVR / CV–CVR / CVR–C) и вариативност на консонантите по звучност/беззвучност. Този паралелизъм може да бъде разширен с такива названия на криви предмети и кривене като: бълг. диал. *кър-кол-ица* ‘лъкатушна линия, зигзаг’ (цит. по БЕР, III: 206), бълг. *ку-кал-ица* ‘кривул, кривене ту насам, ту натам’ (Героу, II: 428), *чън-ч-им се* ‘кривя се’ (Вакарелска-Чобанска 2005: 379), горлуж. *ко-кул-а* ‘завой, криволица; кука’ (Pfuhl: 266), лит. *gûn-g-a*, *gûn-gar-a*, *gun-gur-ÿs* ‘кривина’ (LKŽ) и др. За значението на корена на думата **гъ-гр-я** ‘къдря’ като звукоимовителна знакова единица е възможен следният семантичен развой: ‘множественост’ (образ, с който редуплицираната форма се свързва иконично) > ‘нещо разпространено’ > ‘нещо нееднородно’ > ‘нещо криво’ > ‘къдрав’.

бълг. **гъ-гр-ещ** ‘бърборко’,
бълг. **гъ-гр-ещ** ‘насекомо *Bruchus pisi*, което яде боб, леща, жито’ (Героу, I: 265)

В Речника на Н. Героу значенията на названията са представени като значения на многозначна лексема, в РБЕ – като значения на омонимични лексеми (РБЕ, III: 471). Няма основание да се търси връзка между значенията ‘бърборко’ и ‘насекомо *Bruchus pisi*’, тъй като става дума за „безгласно“ насекомо. Доказателство за звукоимовителния произход на названието на насекомото може да се търси във формално-семантичния паралелизъм на названията на „безгласни“ насекоми, червейчета, съдържащи редуплицирани звукови комплекси: укр. диал. *гер-гел-иця* ‘житна гърица, *Calandra granaria*’ (цит. по ЕСУМ, I: 498), бълг. **гъ-гл-як** ‘насекомо *Oniscus asellus*, което живее във влажни места и загнили дървета, мокрица’, **гъ-гл-ище**, **гъ-гл-ò** за дребни гъмжащи твари (Героу, I: 265), бълг. диал. *кър-кл-ица* ‘въгрица, гърица, буболечка, *Bruchos pisi* (която яде боб, леща, жито)’, *кър-кл-ица* таен зидарски говор ‘въшка’, *кър-к-а* таен зидарски говор ‘въшка’ (цит. по БЕР, III: 44, 202, 205), бълг. **пъ-пл-еж**, **пъ-пл-еч** ‘голямо количество дребни животинки’ (Героу, IV: 406), рус. диал. *мар-мóр-ки* ‘едва забележими с просто око насекоми, живеещи в стояща вода’ (СРНГ, XVII:

² В този и в следващите примери видените редуплицирани звукови комплекси са отделени с къси тирета.

375), бълг. диал. *мър-мор-ец* ‘насекомо *Gyrinus natator*’ (цит. по БЕР, IV: 416), *мла-мол-ец* ‘насекомо, дълго 1,5 см, с вилообразна опашка, с бял възсив цвят, което се въди в брашното’ (цит. по БЕР, IV: 160), рус. диал. *хó-холь* ‘червейчета, които се завъждат в брашното’ (цит. по ЭССЯ, VIII: 55), лат. *cur-cul-io* ‘насекомо, което живее по зърнените растения’ (Lewis, Short) и др. Някои от посочените названия могат да бъдат разглеждани като формални варианти на *гъ-гр-ец* ‘насекомо *Bruchus pisi*’. Възможности на семантичния развой на корена на названия: ‘бебе’ (образ, с който редулицираната форма се свързва иконично) > ‘нещо малко’ > ‘буболечка’ или ‘множественост’ (образ, с който редулицираната форма се свързва иконично) > ‘нещо разпростряно’ > ‘загуба на контрол’ (разпростирането води до загуба на контрол) > ‘нещо хаотично’ (загубата на контрол води до безпорядък) > ‘буболечки, извършващи хаотични движения’.

бълг. диал. *ке-кѐр-я* ‘говоря, бърборя с висок и креслив глас’,
бълг. диал. *ке-кѐр-я* ‘кокоря, блещя, пуля (очи)’ (РБЕ, VII: 347)

В РБЕ значенията на звуковата форма са представени като значения на многозначна лексема. Поради липсата на семантична връзка между тях, а също и поради независимия им произход, който може да бъде доказан, названията би трябвало да бъдат разглеждани като омонимични. Първото е звукоподражателно, а второто – звукоимоволично, чието значение може да бъде получено по следния начин: ‘множественост’ (образ, с който редулицираната форма се свързва иконично) > ‘разпростиране’ > ‘увеличаване на обема’ > ‘кокорене, блещене’. Доказателство за звукоимоволичния произход на *ке-кѐр-я* ‘кокоря, блещя, пуля (очи)’ може да се търси в следния формално-семантичен паралелизъм, съдържащ думи, които могат да бъдат разглеждани като формални варианти, и такива, които представляват типологически паралели: бълг. *ко-кѐр-я се* ‘гледам вторачено, втречено, като широко разтварям очите си’ (РБЕ, VII: 602), *ко-кил-ат* ‘с изпъкнали, опулени очи’, *ко-кѐл-я се* ‘правя се кокилат, пуля се’ (Геров, VI: 169), бълг. диал. *ко-кѐл-а се* ‘отварям широко очи, пуля се, обещвам се’ (цит. по БЕР, II: 536), сръб., хърв. *ко-кѐл-ити* ‘блещя се’ (РСА, IX: 748), бълг. диал. *клѐ-ч-а се* ‘гледам внимателно, с широко отворени очи; втречвам се’ (цит. по БЕР, II: 443–444), *бу-бѐл-им се* ‘кокоря се’ (Вакарелска-Чобанска 2005: 45), англ. *to go-ggl-e* ‘пуля се, гледам с широко отворени очи’ и др.

Омонимични отношения между думи със звукоимоволичен произход

За омонимия изцяло със звукоимоволичен генезис може да се мисли в случаи като следните:

бълг. диал. *га-гѐл-ка* ‘ориз или накълцано месо, увито в зелен лист, сарма’,
бълг. диал. *га-гѐл-ка* ‘бели пъпчици в устата на малки деца’ (Геров, I: 206),
бълг. диал. *га-гѐл-ка* ‘нечистотии под опашката на овцата, подобни на топки’,
бълг. диал. *га-гѐл-ка* ‘надебелено на нишка’ (Банско, цит. по БЕР, I: 222) – форма на думата с характерни за говора меки *л* и *к* в тези позиции.

В Речника на Н. Геров цитираните значения са представени като значения на многозначна лексема. И БЕР отнася последните три названия към едно и

също етимологично гнездо, но не обяснява техния произход. Като се има предвид неосъзнаването на връзката между значенията, названията би трябвало да се разглеждат като омонимични. Общото между тях е, че назовават малки топчести предмети. Към звукоимоволичен произход на думите насочва формално-семантичният паралелизъм с такива названия на малки топчета като рус. диал. *га-гáр-ышки* 'малки топчета' (СРНГ, VI: 89), бълг. диал. *кар-кал-ѐга* 'шишарка' (цит. по БЕР, II: 248), *пѹ-пол-ец* 'валчесто тяло' (Геров, IV: 398), сръб., хърв. *бу-бу̀л-ица* 'възел в прежда' (RJA, I: 702), чеш. *bam-bul-e* 'нещо кръгло' (цит. по Machek 1968: 44), лит. диал. *buř-bul-as* 'топче', *bam-bòl-ikas*, *gù-gul-as*, *kar-kól-as* също (LKŽ) и др. Значението 'малък топчест предмет' може да бъде изходно за цитираните по-горе омонимични названия. В такъв случай тяхната омонимия е от дивергентен тип. Възможен семантичен развой за значението 'малък топчест предмет': 'бебе' (образ, с който редуплицираната форма се свързва иконично) > 'нещо малко, овално (бебетата са малки, овални)'.

Аналогичен е случаят с бълг. диал. *кар-кал-яшка*, *кар-кал-ѐшка* 'овче или козе изпражнение', *кар-кал-яшка* 'топче от хляб', *кар-кал-ѐшка* 'маслина', чиито значения също са изводими от значението 'малък топчест предмет' (цит. по БЕР, II: 247–248, където за названията е потърсена мотивираност от незасвидетелстван звукоподражателен глагол **къркам* '(за изхождащо се животно) издавам особен шум', необедителна хипотеза, свързана и със семантични трудности).

бълг. диал *га-гѹл'-ка* 'издигнато място в градина, нива, ливада',
бълг. диал *га-гѹл'-ка* 'бучка необъркано тесто, топче' (Стойчев 1970: 162)

Названията са от говора на Ракитово и в речника на Т. Стойчев са представени като значения на една лексема. Поради отдалечеността на значенията на названията едно от друго има основание те да бъдат определени като омонимични. И за двете названия са възможни звукоимоволичен произход и семантично развитие през свързващо звено 'малък топчест предмет', както е при цитираните по-горе названия (изпъкналостта понякога изглежда като топче), и в такъв случай е налице омонимия от дивергентен тип. Възможен е и друг произход на названието на изпъкналостта, базиран на осмислянето ѝ като резултат от увеличаване на обема на предмет в даден участък. Образоподражателната представа за изпъкналостта може да бъде развита от представата за 'увеличаване на обема' < 'разпростиране' < 'множественост'. Срв. с такива названия на изпъкналости, в които може да бъде видяна редупликация, като: сръб., хърв. *бу-бу̀л-ица* 'купчина пръст; хълм' (RJA, I: 702), бълг. *пѹм-пал* 'могила от пясък в дере' (Геров, IV: 397), бълг. диал. *ку-кѹль* 'малка купчина във вид на конус' (Стойчев 1965: 194), *чу-чул'-ан* 'издигнатина' (Бояджиев 1971: 104), словен. *kòt-k* 'издадина на скала; връх на планина' (Pleteršnik, I: 424), лит. *gu-gur-ys* 'връх на хълм', *gai-gar-as* 'връх на хълм', *kai-kar-as* 'хълм; връх на хълм' (LKŽ) и др. В говора на Ракитово е регистрирана и формата *гар-гѹл-ка* като название на издигнато място в нива, градина, ливада от камъни или пръст (Стойчев 1970: 163). Този факт се обяснява със свойствената на звукоизобразителните названия формална вариативност, в случая редуване на форми с пълна и непълна редупликация. Ако за разглежданите омонимични названия на изпъкналост и топчест предмет се

допусне семантичен развой от различни образи, те би следвало да бъдат определени като изначални омоними.

Аналогичен е случаят и с бълг. диал. *ку-кълъ* 'малка купчина във вид на конус' и *ку-кълъ* 'пашкул' (Стойчев 1965: 194) като названия съответно на изпъкналост и малък топчест предмет. Те са от различни родопски говори и в речника на Т. Стойчев са представени като омоними.

бълг. *пѹм-пал* 'въртяща се детска играчка',

бълг. диал. *пѹм-пал* 'дебело късо дърво',

бълг. диал. *пѹм-пал* 'недодялан, недосетлив човек, глупак',
'крайно мълчалив човек', 'дребен човек' (цит. по БЕР, V: 852)

бълг. *пѹм-пал* 'могила от пясък в дере' (Геров, IV: 397)

Поради отдалечеността на значенията на названията едно от друго има основание те да бъдат определени като омонимични. И формата, и тяхната семантика навеждат на мисълта за звукосимволичен произход. Тъй като БЕР изцяло пренебрегва подобна възможност, не я е предвидил и за дадените названия, но се е позовал на хипотезата на Ст. Младенов за звукоподражателен произход, макар че няма основание да се предполага развитие на дадените значения от „звуково“ значение. Срв. следните формално-семантични паралели: на названия на въртящи се обекти или въртеливи движения – бълг. диал. *пър-пел-еш* 'пумпалче с остър край за въртене', *пър-пел-ешкам се* '(за деца) търкалям се, въргалям се (в пясък)' (цит. по БЕР, VI: 99 – 100), *фър-фъл-ак* 'пумпал в детска игра' (Ковачев 1970: 47); за парчета от нещо – рус. диал. *де-дъл-я* 'голямо парче хляб' (СРНГ, VII: 332), *че-чъл-я* 'краешник (на хляб)', *та-турь* 'парче дърво' (цит. по Фасмер, IV: 356, 28); за иронични названия на човек – бълг. диал. *кѹ-кур-а* 'глупак, ахмак' (Геров, II: 429), *бѹм-бъл* 'глупак' (Ковачев 1970: 12), укр. диал. *бѹм-б-а*, *бѹм-бул* 'глупак, тъпак' (цит. по ЕСУМ, I: 166), рус. диал. *гѹ-г-а* 'мълчалив, неразговорлив човек', *ду-д-а* 'глупак', *дун-дул-ѹк* 'глупак, будала' (СРНГ, VII: 198; VIII: 246, 258). Типологически паралели на названия на изпъкналости (изпъкналост е и могилата от пясък в дере) вече бяха разгледани.

* * *

Приведените примери, които не са единствени, потвърждават формулираната хипотеза, че звукоизобразителността е мощен източник на омонимия. Самата природа на звукоизобразителността е такава, че закономерно поражда омонимия.

СЪКРАЩЕНИЯ

англ. – английски
бълг. – български
горлуж. – горнолужишки
диал. – диалектен
лат. – латински
лит. – литовски
рус. – руски

словен. – словенски
сръб. – сръбски
стчеш. – старочешки
укр. – украински
хърв. – хърватски
чеш. – чешки

ЛИТЕРАТУРА

- Абаев 1986:** Абаев, В. И. Как можно улучшить этимологические словари. – В: Этимология 1984. Отв. ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука, 1986, с. 7–27.
- Аникин 1986:** Аникин, А. Е. Некоторые теоретические аспекты этимологизации омонимов в связи с реконструкцией праславянского лексического фонда. – В: Этимология 1984. Отв. ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука, 1986, с. 27–33.
- Бояджиев 2007:** Бояджиев, Т. Българска лексикология. 2. изд. София: Анубис, 2007.
- Во 1993:** Waugh, L. Against Arbitrariness: Imitation and Motivation Revived, with Consequences for Textual Meaning. – *Diacritics*, 1993, Vol. 23, No. 2, 71–87.
- Воронин 1982:** Воронин, С. В. Основы фоносемантики. Ленинград: Изд. Ленинградского университета, 1982.
- Вътов 1995:** Вътов, В. Фонетика и лексикология на българския език. Велико Търново, 1995.
- Колева-Златева 2008:** Колева-Златева, Ж. Славянская лексика звуко-символического происхождения. *Tractata Slavica Universitatis Debreceniensis*. Vol. 1. Дебрецен, 2008.
- Колева-Златева 2009:** Колева-Златева, Ж. Лексиката от звуко-символически (образопо-дражdatелен) произход в етимологичния анализ. Дисертация за присъждане на научната степен „доктор на науките“. Велико Търново, 2009.
- Колева-Златева 2011:** Колева-Златева, Ж. Теоретични ракурси в етимологията. Велико Търново, 2011.
- Москов 1969:** Москов, М. Турски и тюркски заемки от звукоподражателен и незвукоподражателен характер в балканските езици. – Годишник на Софийския университет, ФСЛФ. Т. 62. София, 1969, с. 433–532.
- Охала 1994:** Ohala, J. J. The frequency code underlies the sound-symbolic use of voice pitch. – In: *Sound Symbolism*. Eds. L. Hinton et al. Cambridge University Press, 1994, p. 325–347.
- Пернишка 2013:** Пернишка, Е. Лексикална семантика. Структурно-семантични особености на българската лексика. – В: Крумова-Цветкова, Л., Д. Благоева, С. Колковска, Е. Пернишка, М. Божилова. Българска лексикология и фразеология. Т. 1. Българска лексикология. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2013, с. 395–592.
- Поливанов 1968:** Поливанов, Е. Д. По поводу звуковых жестов японского языка. – В: Поливанов, Е. Д. Статьи по общему языкознанию. Москва, 1968, с. 295–305.
- Реджир 1998:** Regier, T. Reduplication and the Arbitrariness of the Sign. – In: *Proceedings of the Twentieth Annual Conference of the Cognitive Science Society*. Gernsbacher, M. and Derry, S. (Eds.). Mahwah NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1998, p. 887–892.
- Русинов, Георгиев 1996:** Русинов, Р., Ст. Георгиев. Лексикология на българския книжовен език. 3. изд. Велико Търново: Абагар, 1996.
- Улман 1970:** Ульманн, С. Семантические универсалии. – В: Новое в лингвистике. Вып. 5. Языковые универсалии. Ред. Б. А. Успенский. Москва: Прогресс, 1970, с. 250–299.
- Херартс 1997:** Geeraerts, D. *Diachronic prototype semantics: a contribution to historical lexicology*. Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 1997.
- Шмельов 1990:** Шмелев, Д. Н. Омонимия. – В: Лингвистический энциклопедический словарь. Глав. ред. В. Н. Ярцева. Москва: Советская энциклопедия, 1990, с. 344–345.

ИЗТОЧНИЦИ

- БЕР:** Български етимологичен речник. София: Изд. на БАН, 1971–.
- Бояджиев 1971:** Бояджиев, Т. Речник на говора на с. Съчанли, Гюмюрджинско. – В: Българска диалектология. Проучвания и материали. VI. София: Изд. на БАН, 1971, с. 5–135.
- Вакарелска-Чобанска 2005:** Вакарелска-Чобанска, Д. Речник на самоковския говор. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2005.
- Геров:** Геров, Н. Речник на българския език. Фототипно издание. Т. 1–6. Т. 6. Събрал, наредил и изтълкувал Т. Панчев. София (1895–1908), 1975–1978.
- Даль 1955:** Даль, Вл. Толковый словарь живого великорусского языка. Набрано и напечатано со второго издания 1880–1882. Москва, 1955.
- ЕСУМ:** Етимологічний словник української мови. У 7-ми т. Т. 1–6. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 1982–2012.
- Ковачев 1970:** Ковачев, Н. Речник на говора на с. Кръвеник, Севлиево. – В: Българска диалектология. Проучвания и материали. V. София: Изд. на БАН, 1970, с. 5–52.
- РБЕ:** Речник на българския език. София: Изд. на БАН, 1977–.
- РСА:** Речник српскохрватског књижевног и народног езика. Кн. 1–. Београд, 1959–.
- СРНГ:** Словарь русских народных говоров. Ред. Ф. П. Филин, Ф. П. Сороколетов. Т. 1–. Ленинград: Наука, 1965–.
- Стойчев 1965:** Стойчев, Т. Родопски речник. – В: Българска диалектология. Проучвания и материали. II. София: Изд. на БАН, 1965, с. 119–314.
- Стойчев 1970:** Стойчев, Т. Родопски речник. – В: Българска диалектология. Проучвания и материали. V. София: Изд. на БАН, 1970, с. 152–221.
- Фасмер:** Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. Москва, 1986–1987.
- ЭССЯ:** Этимологический словарь славянских языков. Под ред. О. Н. Трубачева. Москва, 1974–.
- Gebauer:** Gebauer, J. Slovník staročeský. Druhé nezměněné vydání. 1–2 (1. Vyd. 1894–1898). Praha, 1970.
- Lewis, Short:** Lewis, Ch. T., Ch. Short. A Latin Dictionary. <<http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0059>> (дата на достъп: 27.04.2015).
- LKŽ:** Lietuvių kalbos žodynas. T. 1–20. Vilnius, 1941–2002. <http://www.lkz.lt/dzl.php?1> (дата на достъп: 19.04.2015).
- Machek 1968:** Machek, V. Etymologický slovník jazyka českého. Druhé, opravené a doplněné vydání. Praha: Akademia, 1968.
- Pfuhl:** Pfuhl, Chr. Tr. Obersorbisches Wörterbuch. Bautzen, 1866. Fotomechanischer Neudruck. Bautzen, 1968.
- Pleteršnik:** Pleteršnik, M. Slovensko-nemški slovar izdan na troške rajnega knezoškoga Ljubljanskega A. A. Wolfa. Uredil M. Pleteršnik, 1. 2. Ljubljana, 1894–1895.
- RJA:** Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. I–XXII. Zagreb. 1880–1975.
- Skok:** Skok, P. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. I–IV. Zagreb, 1971–1974.